

Karácsony

Feldíszított karácsonyfa, a karácsony ünnepének egyik szimbóluma.

A karácsony a kereszténység egyik legfontosabb ünnepe, amelyen Jézus születésére emlékeznek. Időpontja a nyugati kereszténységben december 25-e, a keleti keresztények egy részénél [január 7-e](#) (bár dátum szerint itt is december 25-e); az örmény kereszténységben január 6.

Szokások

A vallásos keresztények számára az ünnep fénypontja a karácsonyi misén való részvétel (24-én éjféltkor vagy 25-én napközben). December 24-én hagyományosan a vallásos családok böjtölnek (karácsony böjtje), és csak este fogyasztják el a böjti vacsorát. Ez eredetileg alma, dió, méz és fokhagyma, majd vajas bablevés hús nélkül (böjtös bablevés), végül mákos guba volt, de újabban kialakult hogy hal, illetve szárma kerül ilyenkor az asztalra.

December 25-én következik a karácsonyi ebéd vagy vacsora. A család, esetleg a nagyobb rokonság ilyenkor összegyűlik, hogy együtt fogyassza el a karácsonyi ételleket. A magyaroknál a fő együttlét általában 24-e estéje (szenteste), míg a nyugat-európai országokban többnyire 25-e.

A nem vallásos, de keresztény kultúrkörbe tartozók számára a karácsony általában a szeretetet, a családi együttlétet jelképezi. Karácsonykor elterjedt szokás megajándékozni szeretteinket. Az üzletek és áruházak a szentestét megelőző hetekben igyekeznek kihasználni az ajándékozás szokását és reklámdömpinggel próbálják bevételüket többszörözni – ezzel sokszor fogyasztási lázzá torzítva az ünnep valódi lényegét.

A szó etimológiája

Köztéri karácsonyfa Makón

A karácsony szó a keleti keresztény egyház szláv nyelvéből került a magyarba és déli szláv, valószínűleg bolgár közvetítéssel. Egyes bolgár nyelvjárásokban a kracsun szó a téli és a nyári napfordulót, illetve az azok körüli ünnepnapokat jelenti. Macedón nyelvjárásokban a kracsun kifejezetten karácsonyt jelent.

A kracsun szó az (át)lép jelentésű korcs- igei töre vezethető vissza, a szó jelentése pedig a lépő, átlépő értelemről a fordulónap, napforduló felé fejlődve jutott el mai tartalmáig.

Egy másik elmélet szerint, mely a hangváltozások (szláv palatalizációk, nyílthangúsodás) törvényei alapján kutatta a szó etimológiáját, az óegyházi szláv az albán nyelv karcun szavát vette át, melynek eredeti jelentése rönk, tuskó, utalva a téli napfordulókortartott mágylarakás pogány népszokására.

Hagyományos magyar elnevezés a kiskarácsony és a nagykarácsony, amely a valóságban két külön ünnepet takar: nagykarácsony december 25-e, karácsony első napja, kiskarácsony pedig január elseje, újév napja.

Története

A karácsonyi ünnep szellemiségéhez, és jellegéhez hasonló ünnepek már korábban is léteztek, például a pogányok téli napfordulós ünnepe, a szaturnália ünnepségek. Az ókori Rómában december 17-25 között tartották a földművelés istenének, Szaturnusznak ezt a nagy ünnepét. Ekkor nagy táncos vigadalmakat tartottak birodalomszerte. A fény diadalát ünnepelték a halál és a sötétség felett. A régi pogány ünnep vigasságokkal volt tele, mivel a téli napforduló a régi földművesek körében az újjászületést, a reményt táplálta. A földművesek számára fontos volt a meleg eljövetele, mivel a létük múltott rajta. A meleg időszak a bőség időszaka volt, míg a hideg időszak a sötétség és a nélkülözés időszaka, ilyenkor az isteneket igyekeztek jókedvre deríteni. A szolgák megajándékozása is elterjedt volt. A házakat örökzöld borostyánokkal díszítették.

Miután a kereszténység államvallás lett, hamarosan hivatalos keresztény ünneppé nyilvánították Jézus születését. Ezt az eseményt a 4. századtól kezdték ünnepelni, január 6-án Epiphaneia néven. A keresztény vallási ünnep Jézus születésének történetére épül. A keresztény hit szerint Jézus a próféták által megjövendölt Messiás, aki megváltja az emberiséget a bűntől. A Biblia leírása szerint Jézus szegényes körülmények között született, egy istállóban, mert senki nem fogadta be a házába a várandós Máriát, Jézus édesanyját a születés estéjén. A történet szerint napkeleti bölcsek indultak („háromkirályok”) útnak ajándékokkal köszönteni a születendő Messiást, és egy fényes csillag vezette el őket Jézushoz.

Égővel díszített fenyőfa Salgótarjánban

A 4. század végétől a keresztény egyházak mindinkább december 25-én kezdték ünnepelni Jézus születését, január 6-án pedig a Jordán folyóban való megkeresztelését (vízkereszt ünnepe). Ennek oka valószínűleg az volt, hogy a december 25-én végződő római szaturnália ünnep helyére állítsák a keresztény karácsonyt. Jézus születésének történetével együtt új vallási tartalommal töltötték meg a pogány ünnepet.

A 16. században a reformáció új tartalommal töltötte meg a karácsony ünnepét is. Az addigi templomi liturgia kezdett beköltözni a házakba. Az emberek a Biblia otthoni forgatása révén a vallásos ünnepeket és szertartásokat elkezdtek otthon is ünnepelni. Kialakult sok karácsonyi szokás, például a karácsonyfa-állítás az evangélikusoknál Németországban. A 18. században már egész Németországban szokás volt karácsonyfát állítani. Innen jutott el a 19. században előbb Ausztriába, majd egész Európába, a kivándorlókkal az Újvilágba, és így kezdett meghonosodni az egész nyugati keresztény világban. A karácsonyfákat kezdetben édességekkel és gyümölcsökkel díszítették fel, később kezdett kibontakozni az üvegdíszek megjelenése. A karácsony megünneplése egyre inkább kezdett szokássá válni a nem vallásos családok körében is, a szeretet, a béke ünnepeként, a vallásos keresztényi rítusok egy részét átvéve. Napjainkban, az európai zsidó-keresztény kultúrkörben a karácsony népszerű és sokakat érintő ünneppé vált, amely mindenki számára más-más jelentést hordoz.

Magyarországon a szocializmus idején a vallásos háttérű fenyőünneppel helyettesítették.

Jézus születésének időpontja

A kutatók többsége egyetért abban, hogy december 25-e nem Jézus születésének időpontja. A korai keresztények nem ünnepelték Jézus születését, és nem is próbálták meghatározni az időpontját; az ünneplés legkorábbi ismert példája Egyiptom, ahol Jézus születését tavaszra tették. Számtalan más időpont is használatos volt.

A 4. századtól előbb január 6., majd december 25. vált elterjedtté, mint Jézus születésének hivatalosan elfogadott időpontja. Az örmény egyház hívei ma is január 6-át ünneplik, míg a többi egyház elfogadta a december 25-i dátumot.

A december 25-i időpont eredetéről számos teória van; egyikük sem általánosan elfogadott.

A téli napforduló környéke a legtöbb vallásban és kultúrában fontos időpont volt. Kezdetben a Nap vagy a természet újjászületésének ünnepe volt; később erre az időpontra esett Ozirisz, Jupiter, Plutusz és Nimród ünnepe, a germán Yule és a római Szaturnália. A keresztény ünnep magába olvasztotta a korábbi pogány ünnepeket (erre még ma is számos népszokás emlékeztet); egyes elképzelések szerint az időpontot is átvette.

Különösen fontos ilyen szempontból a mithraizmus, ami sokáig a kereszténység fő vetélytársa volt. Mithrászt a Nappal hozták kapcsolatba, és születését december 25-én ünnepelték; egyes feltételezések szerint Jézus figuráját jelentős részben róla mintázták.

Más feltételezések szerint a korabeli keresztények Jézus születését Nagypéntek időpontjából próbálták kiszámítani, arra alapozva, hogy az ótestamentumi próféták halála a zsidó vallás szerint rendszerint az év ugyanazon napjára esett, mint születésük vagy fogantatásuk. Jézus halálának időpontja nem szerepel az evangéliumokban; amikor megpróbálták kiszámítani, március 25-ére vagy április 6-ára jutottak. Ezt az időpontot Jézus fogantatásával azonosították, és kilenc hónapot hozzáadva december 25-öt, illetve január 6-ot kaptak.

A hagyomány szerint Jézus a Hanuka idején született, ami a héber naptár szerint kisleév 25-től tévét 2-ig vagy 3-ig tart. Kisleévet általában decemberrel azonosították. Azonban ha elfogadjuk Jézus születésére a legvalószínűbbnek tartott i. e. 5 dátumot, akkor kisleév 25. november 25-re esik.

Egyes keresztények úgy hitték, hogy Gábiel angyal megjelenése Zakariás előtt, amikor közölte vele, hogy Keresztelő Szent János apja lesz, Jom Kippur idejére esett. Ez azon a(z evangéliumban nem szereplő) hiten alapult, hogy Zakariás főpap volt, és az angyal akkor jelent meg neki, amikor a Szentek Szentjébe ment (a jeruzsálemi Szentély ezen termébe csak a főpap és csak évente egyszer, Jom Kippur alkalmával léphetett be). Eszerint János fogantatása valamikor szeptember végén, és a születése június végén történhetett (a hagyomány a dátumot június 24-ére teszi). Az evangéliumok szerint az angyal három hónappal János fogantatása előtt jelent meg Szűz Máriának (a hagyomány szerint március 25-én). Innen kilenc hónapot számolva december 25. adódik.

Adventi koszorú

A népszokás szerint koszorút kötöttek a nyári napforduló napján, amikor legrövidebb az éjszaka, vagyis június 24-én Keresztelő Szent János, vagy a hagyományos hazai megnevezés szerint Szent Iván napján: virágokból, aratás befejeztével kalászos szalmából, szüret végeztével szőlőből.

E nagy múltú szokások mellé a múlt század második felében került az adventi koszorú hagyománya.

A karácsonyi ünnepek kezdete november végére, december elejére esik az eljövotelt és az Úrra való várakozást jelentő adventtel, ami egyben az egyházi év kezdetét is jelenti. Eredete az 5-6. századra nyúlik vissza, amikor heti háromnapos böjttel is megtisztelték. A szentestét megelőző négy ünnepi vasárnap és szentek névnapjai (András, Borbála, Miklós, Tamás, István, János) tartoznak bele. Fenyőágból, szalmából, négy gyertyából díszített koszorút készítenek, majd e gyertyákat, az egymást követő négy adventi vasárnap gyújtják meg.

András napjához legközelebb eső vasárnap és december 25-e közötti négy hetes időszak advent ünnepe.

Az első adventi koszorút 1860-ban egy hamburgi lelkész készítette. Egy óriási fenyőkoszorút függesztett a plafonra és 24 gyertyát tett rá, utalva ezzel az ünnep valamennyi napjára. Később Ausztriában is népszerűvé vált, a katolikus lakosság körében is. Magyarországon főleg a második világháborút követő időben vált szokásossá, templomokban, középületekben, otthonokban adventi koszorút a csillárra függeszteni.

Ez a szokás idővel annyiban módosult, hogy a gyertyák száma négyre, az adventi vasárnapok számára csökkent. A rajta lévő gyertyák a karácsony előtti vasárnapok liturgikus színeiben jelennek meg a hagyománytisztelőknél. Az adventi koszorú mai is az ünnep nélkülözhetetlen szimbóluma, melynek rengeteg változata létezik.

Karácsonyfa

A hivatalos kereszténység felvétele előtti időben szokás volt az úgynevezett szent fák előtt fényeket gyújtani. Kr. u. 452-ben azonban ezt a római katolikus egyház betiltotta.

Nagy Károly császár 800 körül a törvényeket és rendelkezéseket tartalmazó „Capitularia” című művében hasonló módon betiltotta a fák és a kutak kivilágítását is. Érthető a tiltás, ha tudjuk, hogy az „Yggdrassil” (kőris) világfát, amelyen egy északi legenda szerint Wotan függött, egy szent kút mellett elhelyezkedő örökzöld faként írják le. A kereszténység előtti néphitet módszeresen igyekeztek kiirtani.

Egy másik feldíszített fa az volt, amelyet a korai középkorban mindszentekkor és halottak napján (november 1-én és 2-án) a templomok bejáratánál állítottak fel. Ezt gömbökkal díszítették, melyek az elhunytak lelkeit szimbolizálták. Nagyon valószínű, hogy a gömbdíszek használatának szokása innen került át a karácsonyfára, így az az évszázadok során az életfa, a fényfa és a túlvilágfa egyfajta kombinációjává vált.

A karácsonyfa közvetlen előzménye a pogány hagyományokban a termőág, zöldág házba vitele, illetve a ház és a ház környékének örökzöld ágakkal díszítése. A szokást ismerték a kelták, náluk a fagyöngy, a magyal és egyéb örökzöldek játszották a főszerepet.

Magyarországon a zöldág általában rozmaring ágacska, nyárfa vagy kökénybokor ága. A gerendára függesztették fel, aranyozott dióval, piros almával, mézesbábbal, szalmafigurákkal díszítették. A diónak rontást űző erőt tulajdonítottak, a gyümölcs a bőség, egészség jelképe, a szalma pedig a betlehemi jászolra emlékeztet. A karácsonyi ág később fejlődött kis fácskává, amit szintén a házba vittek, és különféle módon díszítettek.

A manapság megszokott díszes, üveggömbökkal, szaloncukorral felállított fa német protestáns hatásra terjedt el bécsi közvetítéssel, kezdetben az arisztokrácia és a városi polgárság körében. Magyarországon először Brunswick Teréz martonvásári grófnő, az első magyarországi óvoda megalapítója állított karácsonyfát 1824-ben.

Hazánkban csak a 19. század második felében kezdett elterjedni a szokás. Először csak a nemesi családoknál, majd a módosabb polgári otthonokban is megjelenik az ünnep jelképe.

A szegény paraszti családokban a II. világháború végéig megmaradt a zöldág állítás szokása, sőt volt, ahol a jó szaporulat reményében az istállóba is vittek belőle.

Tartalom

Szokások.....	1
A szó etimológiája.....	1
Története	2
Jézus születésének időpontja	2
Adventi koszorú	3
Karácsonyfa.....	4